

Żydzi w samorządzie miasta Częstochowy w latach 1919–1939

Samorząd terytorialny, obok parlamentaryzmu stanowił główną zasadę ustrojową odradzającej się Polski w 1918 roku. Partie i ugrupowania polityczne oraz organizacje i związki, a także instytucje obywatelskie widziały w samorządzie możliwości realizacji swoich celów programowych, możliwości rządzenia lub współrządzenia miastem.

Częstochowa należała do 150 miast byłej Kongresówki, które podlegały pierwszym demokratycznym aktom prawnym, tj. dekretowi z 13 XII 1918 r. „O wyborach do rad miejskich” wydanemu przez rząd Jędrzeja Moraczewskiego oraz dekretowi z dnia 4 II 1919 r. „O samorządzie miejskim” wydanemu przez rząd Ignacego Paderewskiego¹.

Według przepisów wynikających z powyższych dekretów przeprowadzone zostały wybory samorządowe w Częstochowie: 9 marca 1919 r., 27 grudnia 1925 r. i 16 października 1927 r. Kolejne czwarte wybory do Rady Miasta odbyły się na podstawie przepisów wynikających z ustawy samorządowej uchwalonej przez Sejm 23 marca 1933 r. obowiązującej na obszarze całej Polski (poza województwem śląskim). Ostatnie piąte wybory samorządowe w Częstochowie miały miejsce na kilka miesięcy przed wybuchem II wojny światowej: 21 maja 1939 r.

Organem uchwałodawczym samorządu była rada miasta kierowana do roku 1933 przez prezesa rady. Według nowej ustawy pracami rady kierował prezydent miasta, co wzmocniło jego pozycję w samorządzie.

Organem wykonawczym był magistrat miasta, a po 1933 r. zarząd miasta składający się z prezydenta, zastępców prezydenta oraz ławników. Do roku 1933 czynne prawo wyborcze mieli wszyscy obywatele, którzy ukończyli lat 21, bierne prawo wyborcze – po ukończeniu 25 lat. Ustawa samorządowa z 1933 r. podwyższała wiek wyborców do 24 lat – prawo czynne i 30 lat – prawo bierne.

W pierwszych wyborach samorządowych do walki o mandaty w 43-osobowej Radzie Miasta w Częstochowie stanęło sześć ugrupowań: dwa polskie – Polska Partia Socjalistyczna (lista nr 2) i Narodowy Komitet Wyborczy (lista nr 4) oraz 4 ugrupowania żydowskie:

- Żydowska Socjalistyczna Partia Robotnicza Ferajnigte (lista nr 1),
- Żydowski Robotniczy Komitet Wyborczy Bund (lista nr 3),
- Żydowska Socjal-Demokratyczna Partia Poalej-Syjon (lista nr 5),
- Żydowski Komitet Wyborczy (lista nr 6).

Żydowskie ugrupowania lewicowe poszły do wyborów oddzielnie, gdy prawica skupiła się w jednym bloku wyborczym (ŻKW) popieranym przez Żydowską Gminę Wyznaniową oraz ortodoksyjnych i bogatych Żydów.

Wszystkie ugrupowania wyborcze zgłosiły 122 kandydatów. Zatem o jeden mandat ubiegały się 3 osoby. Ugrupowania żydowskie zgłosiły 45 kandydatów, w tym: Ferajnigte – 10, Bund – 6, Poalej-Syjon – 11, ŻKW – 18².

Kampania wyborcza rozpoczęła się na początku lutego. Przebiegała w atmosferze pogarszającej się sytuacji bytowej ludności. Kończyły się zapasy żywności, pogarszała się aprowizacja artykułów pierwszej potrzeby, brakowało pracy i mieszkań dla przybywającej po zakończeniu wojny ludności. Dochodziło do zbiorowych wystąpień przeciwko rządowi i lokalnej władzy³.

Z drugiej zaś strony, jak pisze Stanisław Nowak w swych wspomnieniach – „z chwilą powstania Niepodległej Polski w serca obywateli wkraczał nowy duch, nowa wiara i nadzieja, uwierzono w zba-

¹. Dziennik Praw Państwa Polskiego, 1918, nr 20, poz. 18; 1919, nr 13, poz. 140.

². Archiwum Państwowe w Częstochowie (dalej: APCz), Akta Magistratu Miasta Częstochowy (dalej: AmCz) syg. 8234.

³. „Goniec Częstochowski”, 3 III 1919, nr 40.

wienność demokracji, parlamentarizmu i powszechnych wyborów. Ogół rzucił się w odmęty walki wyborczej, wiece przedwyborcze zaroily się od tłumów. [...] zarówno mówcy, jak i słuchacze byli szczerzy, wierzyli głęboko w żywe słowa, nowo wybrana Rada Miejska zdaniem ich miała dać maksimum tego wszystkiego, czego żądali od niej wyborcy, miała dać w ciągu krótkiej swej kadencji to wszystko, czego nie dały w ciągu 100 lat władze rosyjskie; ta przesadna wiara graniczyła z iście dziecięcą naiwnością⁴.

Wiarę tę podtrzymywały główne ugrupowania polityczne walczące o miejsca w samorządzie: ugrupowania narodowe i socjalistyczne.

Największym rozmachem charakteryzowała się kampania wyborcza obozu narodowego wzywającego do „solidarnej działalności skierowanej przeciwko Żydom i socjalistom”⁵. Kampanię wyborczą Narodowego Komitetu Wyborczego wspierał „Goniec Częstochowski”, na którego łamach niemal codziennie ukazywały się artykuły lub zawiadomienia o akcjach podejmowanych przez NKW.

Skromniejszą kampanię prowadzili socjaliści. Polska Partia Socjalistyczna szła do wyborów pod hasłami demokratyzacji samorządów, poprawy warunków pracy, likwidacji bezrobocia. Nie szczędziła krytyki obozowi narodowemu zarzucając mu złe zarządzanie gospodarką miasta.

Do ogólnej kampanii samorządowej w Częstochowie z ugrupowań żydowskich włączył się jedynie Bund, oskarżając dotychczasowe władze endeckie o wiele nieprawości w zarządzaniu miastem. Pozostałe ugrupowanie żydowskie prowadziły kampanię wśród swojego elektoratu.

Wybory do Rady Miejskiej w Częstochowie odbyły się 9 III 1919 r. Zwycięzcą został Narodowy Komitet Wyborczy (endecja), na którego listę głosowało 12561 osób (56% głosujących). Polska Partia Socjalistyczna uzyskała 13-procentowe poparcie (2961 głosów).

Ugrupowania żydowskie zdobyły łącznie 28% głosów, co odpowiadało procentowi ludności żydowskiej zamieszkałej w Częstochowie. Najszerze poparcie uzyskał Żydowski Komitet Wyborczy, który otrzymał 11% głosów, następnie Ferajnigte – 8,9%, Poalej-Syjon – 4,4%, Bund – 2,2% głosów⁶.

Proporcjonalnie do zdobytych głosów poszczególne ugrupowania uzyskały określoną liczbę mandatów w 43-osobowej Radzie Miasta, co ilustruje poniższa tabela.

Tabela nr 1

Wyniki wyborów do Rady Miasta w dniu 9 III 1919 r.

Numer listy	Nazwa ugrupowania	Uzyskane głosy		Liczba uzyskanych mandatów
		Ilość	Procent	
1	Żydowska Socjalistyczna Partia Robotnicza Ferajnigte	1994	8,9	4
2	Polska Partia Socjalistyczna	2961	13,2	6
3	Żydowski Robotniczy Komitet Wyborczy Bund	496	2,2	1
4	Narodowy Komitet Wyborczy	12561	56	25
5	Żydowska Socjal-Demokratyczna Partia Poalej-Syjon	1987	4,4	2
6	Żydowski Komitet Wyborczy	2467	11	5
	Głosów nieważnych	967	4,3	
	Ogółem	22430	100%	43

Źródło: M. Światała, *Pierwsze wybory samorządowe do Rady Miejskiej w Częstochowie w niepodległej Polsce*, [w:] *Częstochowa w pierwszych latach Polski Odrodzonej*, red. R. Szwed, J. Mizgalski, W. Palus, Częstochowa 1994, s. 40.

⁴ S. Nowak: *Z moich wspomnień*, cz. III, opr. A.J. Zakrzewski, Częstochowa 1994, s. 37.

⁵ „Goniec Częstochowski”, 12 II 1919, nr 34.

⁶ Tamże, 12 III 1919, nr 48.

Łącznie społeczność żydowska wprowadziła do Rady Miasta 12 swych przedstawicieli. Najwięcej mandatów (5) zdobyła lista nr 6 – Żydowskiego Komitetu Żydowskiego, z której do Rady weszli:

- Edward Kohn – lekarz medycyny,
- Samuel Goldsztajn – przemysłowiec,
- Szlama Berek (vel Stanisław Bernard) Helman – przemysłowiec,
- Mojżesz Zandsztajn – kupiec,
- Zysman vel Zygmunt Stiller – przemysłowiec.

Z listy nr 1 – „Ferajnigte” do Rady weszli:

- Rafał Federman – pracownik handlowy,
- Icek Szyja Nierenberg – handlowiec,
- Józef Finkielsztajn – kupiec,
- Herszlik Gottajner – dziennikarz.

Lista „Poalej Syjon” (5) uzyskała 2 mandaty. Radnymi zostali:

- Aleksander Bem – handlowiec,
- Szymon Waldfogel – krawiec.

Tylko jednego przedstawiciela wprowadził do Rady Miejskiej „Bund” (lista nr 3). Radnym został Józef Aronowicz – nauczyciel⁷.

W świetle obowiązujących przepisów z list żydowskich nr 1, 5, 6, wybrano także zastępców radnego, którzy na zwolnione miejsce automatycznie otrzymywali mandat i uprawnienia radnego. Zastępcami zostali:

Z listy nr 1 Ferajnigte

- Michał Alter – technik włókniarz,
- Mojsze Weksler – ślusarz.

Z listy nr 5 Poalej Syjon

- Idel Dancyger – cukiernik.

Z listy nr 6 – ŻKW

- Joachim Weksler – właściciel kamienicy,
- Nachman Assorodobraj – inżynier.

W czasie trwania kadencji mandaty radnego otrzymali:

Michał Alter za Józefa Finkielsztajna (1919 r.), Mojsze Weksler za Herszlika Gottajnera (1922 r.), Idel Dancyger za Szymona Waldfogla (1920 r.), Joachim Weksler za Szlamę Berka Helmana (1921 r.), Nachman Assorodobraj za Mojżesza Zandsztajna (1929 r.). Zatem wszyscy zastępcy stali się radnymi.

Kadencja Rady Miejskiej wybranej w 1919 roku miała trwać 3 lata. Tymczasem Sejm w roku 1922 przyjął ustawę przedłużającą kadencje radom miejskim wybranym w 1919 r. o dalsze 3 lata lub do czasu uchwalenia nowej jednolitej ustawy dla całego kraju⁸.

W miarę upływu kolejnych lat kadencji zmniejszała się z różnorodnych przyczyn liczba radnych. Nawet powierzenie mandatów zastępcom nie gwarantowało pełnego składu Rady. Demonstracyjne opuszczenie w 1925 roku samorządu miasta przez radnych socjalistycznych, poprzez złożenie mandatów całkowicie zdekompletowało Radę Miejską i uniemożliwiło jej dalszą działalność.

W tej sytuacji władze rządowe rozwiązały Radę Miejską i wyznaczyły nowe wybory na dzień 27 XII 1925 r.

Elity polityczne i społeczne Częstochowy przekonane o korzyściach płynących z posiadania mandatów w samorządzie miasta rozpoczęły dość wcześnie walkę o ich uzyskanie. W porównaniu z wyborami z roku 1919 zgłoszono dwukrotnie większą liczbę list wyborczych (1919 r. – 6; 1925 r. – 11) oraz ponad dwukrotnie więcej kandydatów (1919 r. – 122; 1925 r. – 306). Listy żydowskie otrzymały numery i zgłosiły następującą liczbę kandydatów:

lista nr 4 – Ogóln żydowski Związek Robotniczy „Bund” – 11 kandydatów,

lista nr 5 – Poalej Syjon i Cejrej Syjon w Częstochowie – 7 kandydatów,

lista nr 6 – Żydowski Robotniczy Komitet Wyborczy Poalej Syjon – 11 kandydatów,

⁷. Tamże; APCz, AmCz, syg. 8234.

⁸. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, nr 28 poz.225. Ustawa z dnia 30 III 1922 r. w przedmiocie przedłużenia okresu urzędowania organów samorządowych na obszarze b. zaboru rosyjskiego.

lista nr 12 – Żydowska Resura Rzemieślnicza – 21 kandydatów,
 lista nr 16 – Zjednoczony Żydowski Komitet Wyborczy – 19 kandydatów⁹.

Wśród ugrupowań politycznych nastąpiły pewne zmiany. Zaprzestała działalności Żydowska Socjalistyczna Partia Robotnicza Ferajnigte. Jej czołowi działacze w Częstochowie przeszli do Bundu i startowali do Rady Miejskiej z listy tej partii. W wyborach wzięły udział dwa nowe ugrupowania: Poalej Syjon i Cejrej Syjon – prawica oraz Żydowska Resura Rzemieślnicza. Również istotne zmiany zaszły wśród polskich ugrupowań politycznych, o czym świadczy chociażby wystawienie sześciu list wyborczych (1919 r. – dwie).

Podobnie jak w 1919 r. najbardziej nagłośnione, szczególnie przez „Gońca Częstochowskiego” były prace przedwyborcze ugrupowań narodowych. Pomimo obaw, iż dzień 27 grudnia, tuż po świętach Bożego Narodzenia nie jest dobrym terminem dla wyborów, frekwencja była wysoka. Sięgała prawie 77% ogółu uprawnionych (na 48 283 uprawnionych wzięło udział 37 013 wyborców). Wyniki wyborów ilustruje poniższa tabela:

Tabela nr 2.

Wyniki wyborów do Rady Miejskiej w Częstochowie w dniu 27 XII 1925 r.

Numer listy	Nazwa ugrupowania	Uzyskane głosy		Liczba uzyskanych mandatów
		Ilość	Procent	
2	Polska Partia Socjalistyczna	6691	18,7	9
4	Ogólnożydowski Związek Robotniczy Bund	1239	3,5	1
5	Poalej Syjon i Cejrej Syjon	842	2,3	1
6	Żydowski Robotniczy Komitet Wyborczy Poalej Syjon	420	1,2	-
7	Narodowa Partia Robotnicza i Zjednoczenie Zawodowe Polskie	2834	7,9	3
8	Lewica Klasowych Związków Zawodowych	2161	6,0	3
10	Polska Organizacja Wolności	715	2,0	-
11	Niezależna Socjalistyczna Partia Pracy	1351	3,75	1
12	Żydowska Resura Rzemieślnicza	1341	3,75	1
14	Zjednoczony Chrześcijański Komitet Wyborczy	13371	37,3	18
16	Zjednoczony Żydowski Komitet Wyborczy	4881	13,16	6
Ogółem		35846	100%	43

Źródło: APCz, AmCz, syg. 522

Do Rady Miejskiej z list żydowskich weszli:

z listy nr 4 – Bund

- Rafał Federman – pracownik handlowy.

z listy nr 5 – Poalej Syjon i Cejrej Syjon

⁹ APCz, AmCz, syg. 5223.

- Luzer Płockier – urzędnik.

z listy nr 12, Żydowska Resura Rzemieślnicza

- Hipolit Geisler – lekarz medycyny.

z listy nr 16 – Zjednoczony Żydowski Komitet Wyborczy

- Zysman Stiller – przemysłowiec,
- Arnold Bram – lekarz medycyny,
- Joachim Weksler – kupiec,
- Szymon Pohorille – doktor praw,
- Ludwik Batawia – lekarz medycyny,
- Szmul Goldsztajn – przemysłowiec.

W 43-osobowej Radzie społeczność żydowska reprezentowana była przez 9 radnych (w 1919 r. – 12). Trzech z nich pełniło funkcje radnego w poprzedniej kadencji: R. Federman, Z. Stiller, Sz. Goldsztajn. Tym razem jedynie liście nr 16 przysługiwał wybór zastępców. Zostali nimi:

- Izaak Kapłan – przemysłowiec,
- Dawid Filipowicz – kupiec,
- Józef Starka – kupiec,
- Chil Gerichter – ekspedient¹⁰.

Kolejne wybory do samorządu Częstochowy odbyły się 16 X 1927 r. Rozpisane zostały w nowej sytuacji politycznej, jaka wytworzyła się w Polsce po zamachu majowym dokonanym w 1926 r. Nowy obóz rządowy traktował wybory samorządowe jako swoisty sondaż i próbę sił przed wyborami parlamentarnymi.

Do walki o mandaty do 42-osobowej Rady Miasta w Częstochowie stanęło 13 ugrupowań: 7 polskich i 6 żydowskich. Ugrupowania żydowskie wprowadziły do samorządu 10 radnych w tym:

z listy nr 4 – Ogóln żydowski Związek Robotniczy Bund – 2:

- Rafał Federman – pracownik handlowy,
- Moszek Lederman – szewc.

z listy nr 12 – Żydowska Resura Rzemieślnicza – 2:

- Hipolit Geisler – lekarz,
- Józef Goldberg – fryzjer.

z listy nr 16 – Zjednoczony Żydowski Komitet Wyborczy – 6:

- Maurycy Neufeld – kupiec,
- Arnold Bram – lekarz,
- Joachim Weksler – kupiec,
- Dawid Filipowicz – kupiec,
- Icek Majer Krell – właściciel nieruchomości,
- Szmul Goldsztajn – przemysłowiec.

Zastępcami zostali:

z listy nr 4 – Aron Peretz – lekarz,

z listy nr 12 – Marek Grun – lekarz,

z listy nr 16 – Joachim Wajnsztok – kupiec,

Mendl Izrael Zylberg – kupiec,

Józef Hersz Sielcer – kupiec¹¹.

Rada Miasta decyzją władz rządowych została rozwiązana w dniu 5 XI 1930 roku. Władzę w mieście sprawowali mianowani przez rząd prezydenci. Kolejne wybory odbyły się dopiero w dniu 16 IV 1934 r. w oparciu o nową ustawę samorządową uchwaloną 23 III 1933 r.

Na 9 zarejestrowanych list wyborczych 5 należało do ugrupowań żydowskich. Do 48-osobowej Rady Miasta weszło 8 przedstawicieli społeczności żydowskiej z dwóch list centroprawicowych. Z listy Zjednoczonego Żydowskiego Bloku Gospodarczego radnymi zostali:

- Samuel Goldsztajn – przemysłowiec,
- Feliks Szpiro – kupiec,

¹⁰. Tamże.

¹¹. jak wyżej, syg. 5305.

- Arnold Bram – lekarz,
- Joachim Weksler – kupiec,
- Maurycy Neufeld – kupiec

oraz zastępcy: Zelig Ratbrand, Maurycy Faust, Józef Hersz Sielcer, Jusek Icek Warmund, Mojżesz Mehring.

Z listy Ogólnożydowskiego Komitetu Wyborczego:

- Jakub Bendet-Rozenberg – księgowy,
- Józef Goldberg – fryzjer,
- Abram Orliński – inżynier.

oraz zastępcy: Majer Icek Krell, Stefan Kohn, Daniel Markiewicz ¹².

Ostatnie wybory samorządowe w Częstochowie w okresie Drugiej Rzeczypospolitej odbyły się 21 V 1939, a więc na kilka miesięcy przed wybuchem II wojny światowej. Tym razem do wyborów zarejestrowano 7 list wyborczych, w tym 2 żydowskie. Uzyskały one 10 mandatów w 48-osobowej Radzie.

Z listy Bundu i Poalej Syjonu radnymi zostali:

- Izrael Jaronowicz – robotnik rzeźniczy,
- Abram Icek Brum – robotnik piekarski.

Zastępcą został Moszek Berkensztat.

Z listy Zjednoczonego Żydowskiego Bloku Wyborczego radnymi zostali:

- Joachim Markowicz – adwokat,
- Lejb Asz – adwokat,
- Arnold Bram – lekarz,
- Dawid Borzykowski – kupiec,
- Joachim Weksler – kupiec,
- Mojżesz Mehring – nauczyciel,
- Józef Goldberg – fryzjer,
- Tauchan Lewkowicz – lekarz

oraz zastępcy: Izaak Rzański, Stanisław Ajzner, Feliks Szpiro, Chil Gerichter, Szaja Granek, Benedykt Jakub Rozenberg, Dawid Koniecpoler, Mojżesz Zandsztajn ¹³.

Wyniki wyborów samorządowych w Częstochowie w okresie Drugiej Rzeczypospolitej przedstawia poniższa tabela:

Tabela nr 3

Wyniki wyborów do Rady Miasta Częstochowy w latach 1919–1939

Rok wyborów	Liczba radnych ogółem	Liczba radnych z ugrupowań polskich	Liczba radnych z ugrupowań żydowskich	% radnych żydowskich
1919	43	31	12	28%
1925	43	34	9	21%
1927	42	32	10	24%
1934	48	40	8	16,5%
1939	48	38	10	21%

Źródło: APCz AmCz, syg. 5022, 5223, 5305, 5571, 8435

Każde wybory poprzedzała kampania wyborcza, podczas której partie i ugrupowania polityczne przedstawiały swoje programy, a przede wszystkim atakowały swoich przeciwników politycznych. Celem ataków były przeważnie ugrupowania sprawujące władze w mieście. Wśród ugrupowań polskich w roku 1919–1925 endecja i wspierająca ją chadecja ostro występowała przeciwko socjalistom. Począwszy od wyborów w 1927 r. do rywalizacji o mandaty doszła nowa siła polityczna – sanacja.

We wszystkich kampaniach obóz narodowy (endecki) szedł do wyborów z hasłami antyżydowskimi. Do ogólnoczęstochowskiej kampanii wyborczej włączały się jedynie lewicowe partie żydowskie. Na ataki endeckie odpowiadał najczęściej Bund, niekiedy Poalej Syjon. Ugrupowania centroprawicowe skupione w Żydowskim Komitecie Wyborczym czy uchodzący za apolityczny Komitet Wyborczy Żydowskiej Resursy Rzemieślniczej prowadziły kampanie wyborcze wśród elektoratu żydowskiego.

¹². APCz, AmCz, syg. 5571.

¹³. APCz AmCz, syg. 5571.

W roku 1919 Bund na zebraniach wyborczych oraz w lokalnej prasie oskarżał władze endeckie o dokonanie wielu nieprawidłowości w zarządzaniu miastem, a w 1927 r. wydał programową odezwę, w której potępiał rządy pomajowe (sanacyjne) i deklarował obronę interesów mas pracujących w ogóle, a szczególnie żydowskich. W programie Bundu znalazło się wiele postulatów szczegółowych dotyczących ośmiogodzinnego dnia pracy, świeckich i bezpłatnych szkół z darmowym dożywianiem, z językiem żydowskim jako wykładowym, walki z analfabetyzmem, wytrzebiaenia antysemityzmu z gospodarki miejskiej i zapewnienia ludności żydowskiej równych praw przy równych obowiązkach wobec miasta. Program Bundu podejmował również sprawy ogólnomiejskie, jak np. konieczność wybrukowania ulic, zaprowadzenia kanalizacji czy oświetlenia miasta¹⁴.

Ostre wystąpienia antyżydowskie ze strony endecji nie miały istotnego wpływu na wyniki wyborów, uzyskiwane przez ugrupowania żydowskie. W zasadzie Żydzi głosowali na Żydów, a Polacy na Polaków. Ugrupowania polskie (prawicowe) nie wystawiały swych list wyborczych w okręgach zamieszkałych w większości przez ludność żydowską. Także ugrupowania żydowskie nie we wszystkich okręgach wystawiły swoje listy. Jak wynika z tabeli nr 3 społeczność żydowska w zasadzie była reprezentowana w Radzie Miasta proporcjonalnie do liczby Żydów zamieszkałych w Częstochowie. Podobnie było w innych miastach w Polsce¹⁵.

Podczas kampanii wyborczych z całą ostrością uwidaczniały się także podziały polityczne oraz ideowe i społeczne występujące wśród ludzkości żydowskiej. Wyrazem tego było zgłaszanie dużej liczby list wyborczych, co dezorientowało żydowski elektorat. W roku 1919 zgłoszono 5 list wyborczych: trzy robotnicze i jedną centroprawicową (dwie listy polskie); w roku 1925 – pięć list: trzy robotnicze i dwie centroprawicowe (sześć list polskich), w 1927 – sześć list: trzy robotnicze i trzy centroprawicowe (siedem list polskich), 1934 – pięć list, w tym trzy robotnicze, dwie centroprawicowe, (cztery listy polskie), 1939 dwie listy: jedna robotnicza i jedna centroprawicowa (cztery listy polskie). Ugrupowania lewicowe aż do roku 1939 wystawiały oddzielne listy. Podstawową tego przyczyną był antagonizm pomiędzy Bundem a Poalej Syjonem. Zażegnany został dopiero ze zmianą przywództwa w Bundzie. Partie zawarły porozumienie, czego wynikiem było zgłoszenie wspólnej listy wyborczej. Podobna konsolidacja nastąpiła wśród ugrupowań centroprawicowych, które wystawiły także wspólną listę. Pozwoliło to osiągnąć lepszy wynik w porównaniu z 1934 rokiem.

W pracach samorządu Częstochowy w latach międzywojennych brało udział ponad 40 radnych reprezentujących społeczność żydowską. Wśród nich byli przywódcy partii politycznych (J. Aronowicz z Bundu, R. Federman z Ferajnigte, następnie z Bundu) oraz działacze polityczni, społeczni, związkowi. Wśród radnych ugrupowań lewicowych przeważali ludzie młodzi, często nieprzekraczający trzydziestego roku życia. Ugrupowania centrowe i prawicowe desygnowały kandydatów w wieku dojrzałym a częstokroć zaawansowanym (65–70 lat).

Z ugrupowań żydowskich wywodziła się największa liczba radnych posiadających wykształcenie średnie i wyższe. Wielu z nich reprezentowało zawody inteligentkie: lekarze, prawnicy, nauczyciele, inżynierowie. Liczną grupę stanowili kupcy, handlowcy i przemysłowcy. Większość z nich uzyskała mandaty z list centrowych i prawicowych. Lewicę żydowską na ogół reprezentowali rzemieślnicy, kupcy i pracownicy najemni¹⁶.

Prawicowe ugrupowania żydowskie umieszczały na listach wyborczych ludzi znanych i szanowanych w środowisku częstochowskim. Trzech z nich czterokrotnie wybierano do Rady Miasta:

- Arnold Bram – lekarz medycyny, znany społecznik i działacz samorządu. Do samorządu wybrany został w latach 1925, 1927, 1934, 1939.
- Samuel Goldsztajn – przemysłowiec i działacz społeczny. Był prezesem Gminy Żydowskiej. Radnym wybrany został w latach 1919, 1925, 1927 i 1934.

¹⁴. APCz AmCz, syg. 5305; R. Szwed, *Samorządowe kampanie wyborcze w Częstochowie w latach 1919–1939*, [w:] *Życie codzienne w Częstochowie w XIX i XX wieku*, Częstochowa 1999, s. 13, 22.

¹⁵. R. Szwed: *Udział Żydów w samorządzie miast Drugiej Rzeczypospolitej (1919–1939)*, w: *Prace Naukowe WSP w Częstochowie. Zeszyty Historyczne*, t. V, Częstochowa 1998, s. 197–212.

¹⁶. R. Szwed: *Radni miasta Częstochowy w latach międzywojennych 1919–1939*, w: *Społeczeństwo Częstochowy w latach 1918–1939*, Częstochowa 1997, s. 197–212.

- Joachim Weksler – kupiec, właściciel nieruchomości, prezes Gminy Żydowskiej, działacz Kasy Chorych. Do samorządu wybrany został w 1925, 1927, 1934, 1939 roku. Wybrany w 1919 roku zastępcą, uzyskał mandat radnego w 1921 roku. Od tego więc roku uczestniczył w samorządzie miasta we wszystkich kadencjach.

W roku 1919 mandat radnego uzyskał Edward Kohn – lekarz, popularny w Częstochowie działacz społeczny i samorządowy jeszcze w czasach przed odzyskaniem niepodległości¹⁷.

Do grona znanych w Częstochowie działaczy politycznych, społecznych i zawodowych wybranych radnymi należeli: Józef Aronowicz, Rafał Federman, Zysman Stiller.

Przedstawiciele społeczności żydowskich zasiadali w głównych organach i instytucjach samorządowych. Do siedmioosobowego Głównego Komitetu Wyborczego w Częstochowie wchodził Samuel Goldsztajn, następnie Tobiasz Fogelbaum.

Pracami Rady Miasta jako ciałem uchwałodawczym do roku 1923 kierowało prezydium składające się z prezesa, zastępców prezesa i sekretarzy. Od 1925 roku jednym z sekretarzy był Rafał Federman¹⁸.

Władzę wykonawczą samorządu stanowił Magistrat Miasta (Zarząd Miasta) składający się z prezydenta, wiceprezydentów i ławników (członków zarządu).

W 1919 roku żydowskie ugrupowania lewicowe: „Ferajnipte, Bund i Poalej Syjon nie wzięły udziału w wyborach ani prezydenta ani ławników. Nie chciały, jak twierdziły, brać współodpowiedzialności za rządy w mieście, które znalazły się w rękach Narodowej Demokracji posiadającej w samorządzie miasta większość bezwzględną (25 na 43 mandaty). Nie głosowały także na kandydata wystawionego przez Żydowski Komitet Wyborczy. W tej sytuacji Żydzi nie wprowadzili swojego przedstawiciela do Magistratu Miasta¹⁹. Ale już od roku 1925 przez wszystkie kadencje posiadali swojego przedstawiciela we władzach wykonawczych. W roku 1925 ławnikiem wybrano Tobiasza Fogelbauma, a w dwu następnych kadencjach (1927–30 i 1934–39) funkcję tę pełnił Feliks Szpiro.

Podstawową formą pracy samorządu były zebrania plenarne Rady Miasta oraz praca w komisjach. Do wszystkich komisji powołani zostali radni żydowscy. Niektórzy z nich należeli do kilku. Z frekwencją na posiedzeniach Rady oraz Komisji bywało różnie. Celem zdyscyplinowania niektórych radnych, w tym także żydowskich, stosowano częstokroć kary regulaminowe.

Radni żydowscy brali także udział w pracach komitetów i rad powoływanych przez samorząd Częstochowy:

- Komitecie Rozbudowy Miasta – J. Weksler, Z. Stiller, R. Federman, J. Goldberg,
- Obywatelskim Komitecie Opiniodawczym do walki z drożyzną – Sz. Pohorille,
- Radzie Szkolnej Miejskiej – L. Batawia, R. Federman,
- Radzie Szkolnej Powiatowej – A. Bram, J. Krell²⁰.

Radni Żydowscy reprezentowali Częstochowę na zgromadzeniach ogólnych Związku Miast Polskich, do którego Częstochowa należała i była jego współzałożycielem. W roku 1921 w zgromadzeniu uczestniczyli Z. Stiller, R. Federman, E. Kohn; w roku 1922 – Z. Stiller, a w 1929 – H. Geisler²¹.

Z radnymi żydowskimi musiały się liczyć wszystkie ugrupowania dążące do przejęcia władzy w mieście, z wyjątkiem, o czym pisano wcześniej, roku 1919, gdy endecja zdobyła bezwzględną liczbę mandatów, co umożliwiło samodzielne rządzenie, bez potrzeby tworzenia koalicji czy nawiązywania porozumień. Podobna sytuacja już się nie powtórzyła. Począwszy od 1925 roku ugrupowanie pragnące mieć swojego prezydenta i większość ławników w Zarządzie Miasta musiało zawiązywać koalicje lub porozumienia. I wcześniej czy później ugrupowanie dążące do wyboru własnego kandydata na prezydenta musiało zabiegać o głosy radnych żydowskich. Tak było w roku 1925, kiedy doszło do politycznie egzotycznego porozumienia części radnych endeckich, socjalistycznych i żydowskich, w wyniku którego prezydentem ponownie wybrano Józefa Marczewskiego startującego z listy Narodowej Demokracji. Porozumienie tych trzech ugrupowań na innej płaszczyźnie byłoby raczej niemożliwe. Na płaszczyźnie

¹⁷ APCz, AmCz, syg. 5026, 5305, 5316, 8232.

¹⁸ APCz, AmCz, syg. 5249.

¹⁹ APCz, AmCz, syg. 5022.

²⁰ APCz, AmCz, syg. 5722.

²¹ R. Szwed: *Częstochowa w Związku Miast Polskich w latach 1917–1939*, [w:] *Wielkie i małe problemy Częstochowy w Polsce Odrodzonej 1918–1939*, Częstochowa 1996, s. 71–84.

samorządowej okazało się być realne, choć na dłuższą metę mało skuteczne i nietrwałe. W roku 1927 radni żydowscy poparli kandydaturę Romualda Jarmułowicza – lidera Polskiej Partii Socjalistycznej. On też został prezydentem miasta. W roku 1934 w wyniku wyborów samorządowych mandaty wśród głównych ugrupowań politycznych rozłożyły się prawie równomiernie. Dopiero po dwóch latach (listopad 1936 r.) obóz sanacyjny reprezentowany przez Bezpartyjny Blok Współpracy z Rządem (BBWR) zawarł porozumienie z Polską Partią Socjalistyczną i przy poparciu radnych żydowskich wybrano prezydenta miasta. Został nim Jan Szczodrowski związany z sanacją²².

Na forum samorządowym radni żydowscy starali się realizować programy swoich ugrupowań politycznych oraz postulaty swojego elektoratu. Na początku każdej kadencji przedstawiciele klubów prezentowali stanowisko w formie oświadczeń lub deklaracji. Charakterystyczną dla radnych żydowskich deklaracją złożył A. Bram oświadczając m.in. „jako obywatele państwa gorliwie weźmiemy udział we wszystkich dążeniach i porozumieniach mających na celu dobro Państwa w ogólności i miasta w szczególności; współdziałać będziemy z każdym ugrupowaniem Rady Miejskiej, które szczerą okaze wole w dążeniu do podniesienia dobrobytu i zaspokojenia potrzeb kulturalnych i socjalnych całej ludności Częstochowy, bez różnicy klas i wyznań w dążeniu do poprawienia ogólnych warunków higienicznych i estetycznych naszego miasta.

Od nikogo gorsi nie będziemy z wypełnianiem wszelkich obowiązków względem miasta i Państwa, lecz jednocześnie domagać się będziemy dla reprezentowanej przez nas ludności bezwzględnie równych z obywatelami innych wyznań, praw na wszystkich polach życia i działalności”²³.

O równe prawa często toczyli boje z radnymi z ugrupowań endeckich. Do ostrych spięć dochodziło m.in. przy omawianiu problemów związanych z handlem w mieście, rytualnym ubojem bydła czy pojawiających się w latach trzydziestych ekscesach antyżydowskich.

Mimo iż radni żydowscy byli w mniejszości, to w wielu sprawach udało im się uzyskać aprobatę Rady Miasta, która m.in.:

- uchwaliła podwyżkę dla szpitala i ochronki żydowskiej na utrzymanie pacjenta,
- przyjęła wniosek o podwyższeniu o 100% subsydium dla żydowskiej Szkoły im. Pereca oraz dla Żydowskiego Towarzystwa Dobroczynności,
- podjęła uchwałę o budowie szkoły powszechnej dla dzieci żydowskich przy ulicy Warszawskiej,
- przyznała fundusze m.in. dla przedszkola żydowskiego, na organizowanie kursów do kształcących przy żydowskiej szkole rzemiosł, na utrzymanie domu starców²⁴.

Radni żydowscy zgłaszali także wnioski dotyczące Częstochowy i wszystkich jej mieszkańców. Wiele z tych wniosków zostało uwzględnionych przez Radę Miasta. Z inicjatywy radnych żydowskich samorząd Częstochowy utworzył w 1920 r. Pogotowie Ratunkowe, przyjął wniosek o wystąpienie do PKP o wybudowanie trzech mostów przechodnych nad przejazdami kolejowymi (1926 r.), podjął uchwałę w sprawie przestrzegania ośmiogodzinnego dnia pracy w przemyśle i handlu (1928 r.), przyznał zaliczkę finansową Spółdzielni „Jedność” na zakup mąki do wypieku chleba, pod warunkiem, że nie zostanie podniesiona cena pieczywa (1928 r.)²⁵.

W wielu sprawach komunalnych radni bez względu na pochodzenie narodowościowe dochodzili do porozumienia i zgodnie podejmowali decyzje dla dobra miasta i jego mieszkańców. Do kontrowersji dochodziło zazwyczaj podczas omawiania problemów społecznych, politycznych i religijnych. W sprawach społecznych linia podziału przebiegała pomiędzy ugrupowaniami lewicowymi a prawicowymi czy centroprawicowymi. W sprawach tych względy narodowościowe nie odgrywały na ogół większego znaczenia. Linia podziału w kwestiach politycznych była bardziej skomplikowana. Natomiast wyraźnie oznaczona postawami radnych była linia podziału w sprawach religijnych. Wiele sporów, ostrych starć, a nawet pomówień dostarczały często wpływające w pracy samorządu, czy to na forum rady czy komisji, problemy społeczne i polityczne. Dochodziło także do postaw manifestacyjnych, jak opuszczenie

²². APCz, AmCz, syg. 5249, 5571.

²³. APCz, AmCz, syg. 5342.

²⁴. jak wyżej, syg. 5590, 5728; J. Mizgalski, *Częstochowska społeczność żydowska w pierwszych latach Polski Odrodzonej*, w: *Częstochowa w pierwszych latach Polski Odrodzonej*, Częstochowa 1994, s. 103.

²⁵. AP-Cz., Am Cz syg. 5073, 5140, 5342, 5402.

sali przez radnych żydowskich w momencie oddawania hołdu zmarłemu Romanowi Dmowskiemu, przywódcy endecji.

„Czy Polacy i Żydzi w jednym stali domu?” – zadaje pytanie w tytule swojej najnowszej książki znawca problematyki, prof. Marcin Kula. Na tak postawione pytanie odnieść się można w tym artykule jedynie do niewielkiego segmentu tego domu zamieszkałego przez Polaków i Żydów, jaki stanowił samorząd terytorialny Drugiej Rzeczypospolitej. Do odpowiedzi twierdzącej skłaniają następujące fakty:

- przepisy samorządowe funkcjonujące tak do roku 1933 oraz po uchwaleniu jednolitej ustawy samorządowej (23 III 1933 r.) były jednakowe dla wszystkich mieszkańców Rzeczypospolitej, tak dla Polaków jak i Żydów, Ukraińców, Białorusinów, oraz innych grup narodowościowych;
- w wyborach samorządowych w Częstochowie, a także w innych miastach Polski Żydzi posiadali proporcjonalną liczbę mandatów do liczby mieszkańców pochodzenia żydowskiego,
- proporcjonalnie do liczby uzyskanych mandatów mogli wprowadzić reprezentantów do magistratów i zarządów miast,
- radni żydowscy wchodzili do komisji Rad Miejskich oraz instytucji samorządowych, przedstawiciele społeczności żydowskiej mieli możliwość zgłaszania wniosków i projektów uchwał w każdej sprawie; propozycje podlegały regulaminowej procedurze, która decydowała o ich przyjęciu lub odrzuceniu;
- spory i kontrowersje mieściły się na ogół w obyczajach tzw. „gry politycznej”, a sporne problemy podlegały weryfikacji w głosowaniu.

Biorąc powyższe pod uwagę można stwierdzić, iż samorząd terytorialny w latach 1918–1939 stwarzał fundament, a także warunki do funkcjonowania wspólnego domu, w którym mogło się znaleźć miejsce dla wszystkich obywateli bez różnic politycznych, religijnych czy narodowościowych. Potwierdzeniem tego jest niewątpliwie złożona przez radnych żydowskich na posiedzeniu Rady Miasta Częstochowy w dniu 12 I 1939 r., na kilka miesięcy przed wybuchem II wojny światowej, deklaracji, w której czytamy: „w obliczu obecnych wypadków rozgrywających się w najbliższym sąsiedztwie Państwa, ludność żydowska gotowa jest do poniesienia wszelkich ofiar życia i mienia na rzecz Najjaśniejszej Rzeczypospolitej, a w szczególności dla wzmocnienia jej obronności i uregulowania i ugruntowania jej mocarstwa”.

Świadomi jesteśmy, że Państwo polskie potrafi przeciwstawić się wszelkim zaborczym zakusom wrogów przez czyn wspólny i zjednoczony wysiłek wszystkich obywateli bez różnicy wyznania i narodowości”²⁶.

ANEKS

Radni żydowscy w samorządzie Częstochowy w latach 1919–1939

Alter Michał

Technik włókniarz. W 1919 r. kandydował do Rady Miejskiej z listy Ferajnigte. Wybrany zastępcą radnego, ale już 12 VI 1919 r. został radnym na miejsce Józefa Finkielsztajna.

Aronowicz Józef

Nauczyciel. Czołowy działacz i przewodniczący Bundu w Częstochowie. W 1918 r. był członkiem Komitetu Wykonawczego Częstochowskiej Rady Delegatów Robotniczych. W 1919 r. wybrany został do Rady Miasta Częstochowy z listy Bundu. W roku 1920 został aresztowany pod zarzutem utrzymywania kontaktów z Komunistyczną Partią Robotniczej Polski. Mandat radnego wygasł w 1921 r. z powodu aresztowania. Pracował w komisjach RM: finansowej i szkolnej.

²⁶ APCz, AmCz, sygn. 5728.

Assorodobraj Nachman

Inżynier. Po wyborach w 1919 r. znalazł się na liście zastępców radnego z ramienia Żydowskiego Komitetu Wyborczego. W 1923 r. uzyskał mandat radnego w miejsce Mojżesza Zandsztajna.

Asz Lejb

Adwokat. Działacz społeczny. W 1939 r. został radnym z listy Zjednoczonego Żydowskiego Bloku Wyborczego.

Asz Nachum

Ur. w 1858 r. w Wyszechgrodzie. Rabin Częstochowy. Wiceprezes Towarzystwa Pomocy Ubogim i Chorym Żydom. W 1919 r. wybrany radnym z listy Żydowskiego Komitetu Wyborczego. Zrzekł się mandatu po wyborach. Kandydował ze względów taktycznych, dla zapewnienia sukcesu listy wyborczej ŻKW.

Batawia Ludwik

Lekarz medycyny. W 1925 r. wybrany radnym z listy Zjednoczonego Żydowskiego Komitetu Wyborczego. Pracował w Komisji Szpitalnej. Zasiadał w Radzie Szkolnej Miejskiej.

Bem Aleksander

Handlowiec. W 1919 r. wybrany radnym z listy Poalej-Syjon.

Bendet-Rozenberg Jakub

Buchalter. Wybrany radnym w 1934 r. z listy Ogólnożydowskiego Komitetu Wyborczego.

Borzykowski Dawid

Kupiec. Wybrany radnym w 1939 r. z listy Zjednoczonego Żydowskiego Bloku Wyborczego.

Bram Arnold

Ur. w 1887 r. Ukończył studia na uniwersytecie w Kijowie. Lekarz medycyny (wojskowy). Pierwszy w Częstochowie posiadacz aparatu Rentgena. Działacz społeczny, członek wielu stowarzyszeń i organizacji m.in.: Towarzystwa Ochrony Zdrowia Ludności Żydowskiej, Towarzystwa Przeciwgruźliczego, Komitetu Przystosobienia Wojskowego i WF. Wybierany na radnego:

1925 r. i 1927 r. z listy Zjednoczonego Żydowskiego Komitetu Wyborczego.

1934 r. z listy Zjednoczonego Żydowskiego Bloku Gospodarczego

1939 r. z listy Zjednoczonego Żydowskiego Bloku Wyborczego

Pracował w komisjach RM: Gospodarczej i Rewizyjnej (1919–1925) oraz Kanalizacji i Wodociągów (1927–1930). Zasiadał w Radzie Szkolnej i Powiatowej.

Brum Abram Icek

Robotnik piekarski. Wybrany radnym w 1939 r. z listy Bundu i Poalej-Syjonu

Dancyger Idel

Cukiernik. W roku 1919 wybrany zastępcą radnego z listy Poalej-Syjonu. Mandat radnego uzyskał w 1920 r. w miejsce Szymona Waldfogla.

Faust Maurycy

Kupiec. Właściciel hurtowni i sprzedaży detalicznej towarów manufakturowych. Członek zarządu Stowarzyszenia Fabrykantów i Kupców w Częstochowie. W roku 1934 wybrany zastępcą radnego z listy Zjednoczonego Żydowskiego Bloku Gospodarczego. Mandat radnego uzyskał w miejsce Zelig Rotbarda.

Federman Rafał

Pracownik handlowy (sprzedawca). Czołowy działacz Ferajnigte, a od 1922 r. Bundu. W listopadzie 1918 wchodził w skład Częstochowskiej Rady Delegatów Robotniczych. Kandydował do Sejmu Ustawodawczego (1919 r.). Współzałożyciel kooperatywy „Samopomoc”, działacz związkowy. Wybrany radnym w roku 1919 z listy Ferajnigte oraz 1925 z listy Bundu. W latach 1927–1930 pełnił funkcje sekretarza Rady Miasta. Pracował w Komisjach Rady Miasta: Regulaminowo-Prawnej, Sanitarnej i Opieki Społecznej w latach 1919–1925; Oszczędnościowej 1925–1927 oraz Regulaminowej i Oświatowej w latach 1927–1930. Był też członkiem Komitetu Rozbudowy Miasta, zasiadał w Radzie Szkolnej Miejskiej. W roku 1921 reprezentował Częstochowę na Zgromadzeniu Ogólnym Związku Miast Polskich.

Filipowicz Dawid

Kupiec. Współzałożyciel Kooperatywy Robotniczej „Strzecha” w Częstochowie. Wybrany radnym w 1927 r. z listy Zjednoczonego Żydowskiego Komitetu Wyborczego.

Finkielstajn Józef

Handlowiec. Członek zarządu Kooperatywy Robotniczej „Zjednoczeni” w Częstochowie. Wchodził w skład Częstochowskiej Rady Delegatów Robotniczych. Wybrany radnym w roku 1919 z listy Ferajnigte. Pracował w Komisji Robót Publicznych. W kilka miesięcy po wyborach zrzekł się mandatu radnego.

Fogelbaum Tobiasz

Buchalter. Działacz społeczny i zawodowy. Prezes Związku Zawodowego Pracowników Handlowych i Przemysłowych. Prezes Stowarzyszenia Lokatorów w Częstochowie. Działacz samorządowy przed odzyskaniem niepodległości. W kadencji 1925–1927 wybrany został ławnikiem Magistratu Miasta z listy Zjednoczonego Żydowskiego Komitetu Wyborczego. W roku 1925 wchodził w skład Głównego Komitetu Wyborczego w Częstochowie odpowiedzialnego za przeprowadzenie wyborów samorządowych.

Geisler Hipolit

Ur. 1886 r. Ukończył studia medyczne na uniwersytecie w Kijowie. Lekarz wojskowy, następnie Powiatowej Kasy Chorych, Prezes Żydowskiej Resursy Rzemieślniczej, prezes Żydowskiego Towarzystwa Gimnastyczno-Sportowego. Dwukrotnie (1925 i 1927) wybrany radnym z listy Żydowskiej Resursy Rzemieślniczej. Pracował w komisjach RM: Rewizyjnej, Inwestycji Miejskich i Oświatowej w kadencji 1925–1927 oraz Kulturalno-Oświatowej (1927–1930). W roku 1929 reprezentował Częstochowę na Zgromadzeniu Ogólnym Związku Miast Polskich.

Goldberg Józef

Ur. 1886 r. Fryzjer. Starszy Cechu Fryzjerów i Perukarzy, sekretarz Związku Rzemieślników Żydowskich. Trzykrotnie wybrany radnym: w 1927 z listy Żydowskiej Resursy Rzemieślniczej, 1927 – Ogóln żydowskiego Komitetu Wyborczego i 1939 – Zjednoczonego Żydowskiego Bloku Wyborczego. Był członkiem Komitetu Rozbudowy Miasta.

Goldsztajn Samuel (Goldstein)

Ur. 1883. Przemysłowiec. Dyrektor fabryki „Metalurgia”. Działacz społeczny i samorządowy. Współzałożyciel Kooperatywy „Mizrachi”, członek Komitetu Pomocy Studentom Żydowskim „Auxilium Academicum Judaicum”, członek zarządu Towarzystwa Dobroczynności dla Żydów, prezes gminy Żydowskiej w Częstochowie. Kandydował w wyborach do parlamentu w 1928 r. czterokrotnie wybierany do Rady Miasta: 1919 r. – z listy Żydowskiego Komitetu Wyborczego, 1926 – 1927 r. z listy Zjednoczonego Żydowskiego Komitetu Wyborczego, 1934 r. z listy Zjednoczonego Żydowskiego Bloku Gospodarczego. Pracował w komisjach: Opieki Społecznej, Oszczędnościowej w kadencji 1925–1927 oraz Opieki Społecznej. Rewizyjnej w latach 1927–1930 r. W roku 1919 był członkiem Głównego Komitetu Wyborczego w Częstochowie odpowiedzialnego za przeprowadzenie wyborów samorządowych.

Gottajner Herszlik

Korespondent prasowy. Prezes Klubu Robotników Ferajnigte, członek zarządu Kooperatywy Robotniczej „Zjednoczeni”. W 1919 r. wybrany radnym z listy Ferajnigte. Pracował w Komisji Podatkowej. W roku 1922 zrezygnował z mandatu.

Helman Szlama Berek (vel Stanisław Bernard)

Przemysłowiec. Wybrany radnym w 1919 r. z listy Żydowskiego Komitetu Wyborczego. W 1921 r. zrzekł się mandatu.

Jaronowicz Izrael

Robotnik rzeźniczy. Wybrany radnym w roku 1939 z listy Bundu i Poalej – Syjonu.

Kohn Edward

Ur. 1848 r. w Wieluniu. Zm. w roku 1927. Lekarz medycyny. Studia ukończył na Uniwersytecie Warszawskim. Autor publikacji o higienie i zdrowiu w środowisku robotniczym w Częstochowie. Członek zarządu Stowarzyszenia Lekarzy Polskich. Należał do zarządów wielu stowarzyszeń i towarzystw działających w Częstochowie. Działacz samorządowy. W latach 1909–1919 zasiadał w Radzie Miasta. W latach 1917–1919 pełnił funkcje ławnika. W roku 1919 wybrany radnym z listy Żydowskiego Komitetu Robotniczego. W roku 1921 reprezentował Częstochowę na Zgromadzeniu Ogólnym Związku Miast Polskich.

Krell Icek

Właściciel nieruchomości. Członek zarządu Towarzystwa Pomocy Chorym i Ubogim Żydom. Wybrany radnym w 1927 r. z listy Zjednoczonego Żydowskiego Komitetu Wyborczego. Pracował w Komisji Oszczędnościowej. Zasiadał w Radzie Szkolnej Powiatowej.

Lederman Moszek, Hersz

Szawc. Aktywny działacz Bundu. W 1919 r. kandydował do Sejmu Ustawodawczego. Wybrany radnym w 1927 r. z listy Bundu. Z powodu przeciążenia pracą partyjną złożył mandat radnego w 1929 r. Na jego miejsce wszedł do Rady Miasta Peretz Aron. Pracował w Komisji Kulturalno-Artystycznej.

Lewkowicz Tauchan

Ur. 1892 r. w Częstochowie. Lekarz okulista. Wybrany radnym w 1939 r. z listy Zjednoczonego Żydowskiego Bloku Wyborczego.

Markowicz Joachim

Adwokat. Wybrany radnym w 1939 r. z listy Zjednoczonego Żydowskiego Bloku Wyborczego.

Mehring Mojżesz

Nauczyciel gimnazjalny. Współorganizator Koła Miłośników Śpiewu i Muzyki „Lira” (1931 r.). W roku 1934 wybrany zastępcą radnego z listy Zjednoczonego Żydowskiego Bloku Gospodarczego. Mandat radnego uzyskał w 1935 r., po odejściu z Rady Miasta Maurycego Neufelda. W roku 1939 wybrany radnym z listy Zjednoczonego Żydowskiego Bloku Wyborczego.

Neufeld Maurycy

Kupiec. Wybrany radnym w 1927 i 1934 z listy Zjednoczonego Żydowskiego Komitetu Wyborczego. W kadencji 1927–1930 pracował w komisjach RM: Budżetowej oraz ds. Elektrowni.

Nierenberg Icek, Szyja

Handlowiec. Działacz Ferajnigte. Wchodził w skład Rady Delegatów Robotniczych w Częstochowie. Wybrany radnym w 1919 r. z listy Ferajnigte. Pracował w komisjach RM: Żywnościowej, Elektrycznej, Dobroczynności oraz do spraw Wynagradzania Policji.

Orliński Abram

Ur. 1903 r. Inżynier. Wybrany radnym w 1934 r. z listy Ogólnożydowskiego Komitetu Wyborczego.

Peretz Aron

Lekarz. W roku 1927 wybrany zastępcą radnego z listy Bundu. Mandat radnego uzyskał w 1929 r. po rezygnacji H. Ledermana.

Płockier Luzer

Urzędnik. Wybrany radnym w 1925 r. z listy Poalej – Syjon.

Pohorille Szymon

Ur. w 1885 r. w Brzezinach. Adwokat. Działacz Częstochowskiego Towarzystwa Przeciwgruźliczego. Wybrany radnym w roku 1925 z listy Zjednoczonego Żydowskiego Komitetu Wyborczego. Zasiadał w Obywatelskim Komitecie Opiniodawczym do walki z drożyzną.

Rotbard Zelig

Wybrany zastępcą radnego w 1934 r. z listy Zjednoczonego Żydowskiego Bloku Gospodarczego. Został radnym w trakcie kadencji. Zrezygnował z mandatu.

Stiller Zysman (Zygmunt)

Przemysłowiec. Współwłaściciel Fabryki Zabawek i Materiałów Biurowych. Prezes Stowarzyszenia Kupców i Fabrykantów w Częstochowie, wiceprezes Powiatowej Kasy Chorych. Wybrany radnym w 1925 r. z listy Zjednoczonego Żydowskiego Komitetu Wyborczego. Pracował w komisjach RM: Rewizyjnej, ds. Elekrowni, Kanalizacji i Wodociągów. Był też członkiem Komitetu Rozbudowy Miasta. W roku 1921 i 1922 reprezentował Częstochowę na posiedzeniu Zgromadzenia Ogólnego Związku Miast Polskich.

Szpiro Feliks

Ur. w 1889 r. Kupiec, dyrektor Fabryki Kapeluszy w Częstochowie. Wiceprezes Organizacji Syjonistycznej w Polsce Oddz. W Częstochowie, wiceprezes Stowarzyszenia Kupców i Fabrykantów, założyciel Kooperatywy Pracowników Handlowych w Częstochowie. W roku 1927 został wybrany ławnikiem (spoza Rady) jako bezpartyjny przedstawiciel mniejszości żydowskiej. W roku 1934 wybrany został radnym z listy Zjednoczonego Żydowskiego Bloku Gospodarczego. Wybrany ławnikiem na kadencję 1934–1939.

Waldfogel Szymon

Krawiec. Wybrany radnym w 1919 r. z listy Poalej – Syjonu. Pracował w Komisji Kwaterunkowej. W 1920 r. zrzekł się mandatu radego.

Weksler Joachim

Ur. w 1884 r. w Pławnie. Kupiec i właściciel nieruchomości. Działacz wielu organizacji i stowarzyszeń. Członek zarządu organizacji Mizrahi, delegat do Rady Powiatowej Kasy Chorych, współzałożyciel Stowarzyszenia Kupców i Fabrykantów, prezes zarządu Gminy Żydowskiej. Radny wszystkich kadencji. W roku 1919 wybrany zastępcą radnego z listy Żydowskiego Komitetu Wyborczego. Mandat radnego otrzymał w 1921 r., po odejściu z Rady Sz.B. Helmana. W 1925 i 1927 wybrany radnym z listy Zjednoczonego Żydowskiego Komitetu Wyborczego, w roku 1934 – z listy Zjednoczonego Żydowskiego Bloku Gospodarczego, w roku 1939 – z listy Zjednoczonego Żydowskiego Bloku Wyborczego. Pracował w komisjach: Finansowo-Budżetowej (1925–1927) oraz Inwestycji Miejskich (1927–1930). Był członkiem Komitetu Rozbudowy Miasta.

Weksler Mojsze

Ślusarz. Wybrany w roku 1919 zastępcą radnego z listy Ferajnigte. Mandat radnego uzyskał w 1922 roku za H. Gottajnera.

Zandsztajn Mojżesz

Przemysławiec. Kandydował do Sejmu Ustawodawczego w 1919 r. Wybrany radnym w 1919 r. z listy Żydowskiego Komitetu Wyborczego na miejsce Nachuma Asza. W roku 1923 zrzekł się mandatu.

